

Някои забележки за китайските "Българи"

Санпиен Чен
(Отава)

Изследването на етническата, езиковата и културна идентичност на булоцките (Buluoji), една етническа група в Китай появила се по време на Северните династии, показва, че те са били представители на алтайските останки от конфедерацията Хунну (Xiongnu) смесени с ирано-кавказки елементи. Авторът разрешава древната загадка, относно наименованието „булоци“ (Buluoji) която е пример за дълговековните контакти и взаимодействия между китайската, алтайските и иранските култури. Доказателствата предполагат вероятността за съществуването на възможни връзки между „булоците“ (Buluoji) и преселилите се в Европа прабългари, както и в по-далеен аспект се осветяват и др. въпроси свързани решаването на хипотеза за връзката на Хунну с европейските хуни (на Атила).

Въведение

В края на 6 в., когато Империята Туба-Вей вследствие на междусобици се разпада на шест части, на територията на Северен Китай се появяват племена на „варварите Ху“ (в кит. ху – чужденец) наречени „булоци“ (Buluoji) чието название е звучало на китайски като b'uo lak-kiei) [1], също известни и като Цзиху (Jihu). Пръв и последен Питър Буудберг (Peter Woodberg) направи връзка между този етноним и древните българи (дунавските и волжките българи), но неговият труд така и не предизвика необходимия интерес [3].

В това време етимологията на етнонима „българи“ се свързваше с тюркското *bulga* – смесени, и Буудберг също приема че това е значението на китайските „булоци“ (Buluoji) без обаче да даде повече доказателства по въпроса. Той смята *Bulgar* (българи) за родово название и счита че българите (булоци) в северната част на Китай просто за още една „смесена“ раса, без да търси връзка между тях и известните други групи българи. Като се приеме че е общоразпространено мнението че различните групи българи в Европа и Вътрешна Азия са свързани помежду си, и са с общ произход, трябва да се проучи въпроса за „българите в Китай“ което осветлява някои въпроси свързани с Хунну.

Произходът, етническа и лингвистична принадлежност

Обобщените сведения за *Buluoji* се намират в глава 49 от „Чжоу-шу“, [4], които са били по-късно преписани в съкратен вариант от няколко класически енциклопедични източника, а именно „Тунцзян“, „Тайпин-хуаню-ши“, „Тунчжи“ (Tongzhi) и „Вендзянтункао“ (Wenxian tongkao) [5]. Други кратки пасажки свързани с булоците се съдържат в „Бей-ши“, „Бей-Цзи-шу“, „Чжоу-шу“ и други по-маловажни източници.

Компиляцията на Лин Ган от материали свързани с историята на Хунну (Xiongnu) [6] представлява може би и най-пълното събраните данни за булоците (Buluoji), докато Чжоу Илян (Zhou Yiliang) и Тан Чанжу (Tang Changju) правят всеки поотделно обстойно проучване на племената Цзиху (Заху/Zahu, изв.и като Цзе) към които принадлежат и булоците (Buluoji) [7]. Според „Чжоу шу“ [8], *Buluoji* са незначителни и подчинени на Хунну племена, били са потомци на последователите на Лю Юан, основателят на ранната династията Чжао (304-329 г.), за която обикновено се смята че

произлиза от Хунну. Тези най-ранни сведения както изглежда, че са поне частично верни, по отношение на това, че в групата „булоцзи” (Buluoji), са влезли голяма част от остатъците от конфедерацията Хунну, които не са били погълнати от сяньбите (Xianbei). Освен данните от „Чжоу-шу” известни са и допълнителни доказателства:

1. Както убедително доказва от Тан Чанжу [9], географско разпространение на булоцзите (Buluoji) отразено в различните документи и съчинения съвпада със земите обитавани от „южните хуни” (хуните приели васалството на Китай) по време на династията Западна Цзин.

2. Няколко от родовите имена на „булоцзите” (Buluoji), особено на водещите родове Лю, Хуян и Цзяо, са били добре признати хунски имена [10].

3. В биографията на Полюхан Чан вкл. в „Бей-Цзи-шу”, се казва че родовото му име „Полюхан” е вариант на „булоцзи” (Buluoji), и че родът му е с хунски произход [11].

4. Според Тан Чанжу и направените допълнително от мен проучения булоцзите (Buluoji) принадлежат към групата „варварски” племена известни под общото название Цзеху или Заху (Zahu) по време на Северните династии Т.Чанжу смята че името „булоцзи” (Buluoji) постепенно измества названието Цзе/Цзеху и достига до извода че „булоцзи” и „цзе” са се слели окончателно [12]. Повечето племена в групата „цзеху” (Zahu) могат да бъдат свързани с Хунну (Xiongnu) според китайските хроники. Всъщност тази стара връзка с Хунну (Xiongnu) има и други последици които ще представя по-късно.

От друга страна, според описанието на „булоцзите” в „Чжоу-шу”, не можа да се твърди че те (Buluoji) са собствено хунски родове, или техни преки, кръвни потомци [13]. Относно расовата принадлежност на „булоцзите” има ясни податки че племената „булоцзи” (Buluoji) са предимно европейци от кавказки расов тип:

1. „Тайпин-хуаню-ши” цитира един източник от времето на династията Суй който посочва един популярен тогава израз относно булоцзите съвременната популярна каза за тях че са „с глава (лице) на Ху но с език на Хан (китайскоезични)” [14]. Това показва, е настъпила езикова китаизация която обаче не е засегнала европейския расов тип на булоцзите (Buluoji)

2. Няколко от родовите имена на булоцзите (Buluoji) и шанху Shanhu (планински варвари) (вж. по-долу) са известни като Бай и Као, са от типичен централноазиатски произход [15].

3. Тан Чан Чанжу (Tang Changru) заключава, че булоцзите (Buluoji) са резултат от сливането на различните племена Цзеху / Заху (Zahu), то естествено трябва да включим и Цзе (Jie), известни с техните кавказки антропологически характеристики [16].

4. Друг аргумент за кавказките черти на булоцзите (Buluoji) произлиза от твърде променливото тълкувание на китайския термин „ху” употребяван както за хунну, така и за европейското средноазиатско население (бел. Ж.В.: с „ху” се обозначават согдийците) и също относно племената цзеху (цзе-ху: варварите „цзе”). Този въпрос ще бъде разгледан по-късно.

Според „Чжоу-шу”, по своя начин на живот, булоцзите (Buluoji) са били уседнали, познаващи земеделието. Това не се дължи на късното китайско влияние, за което се казва в „Чжоу-шу” (възпр. на китайското облекло, език и погребален обред). Съвременната археология разкри, че противно на информацията от класическите китайски хроники, Хунну са познавали земеделието [17].

Съществуват солидни доказателства за степното културното наследство на булоцзите (Buluoji): „Тан-хуяо”, „Цю Тан-шу” (Старата история на Династията Тан) и „Син Тан-шу” (Новата история на Династията Тан) съобщават че музиката на булоцзите (Buluoji) принадлежащи към групата на Бей-ди или "Северните варвари".

Освен това е и твърде близка с тази на туйхуните (Tuuhun) и сянбите (Xianbei) (туйхуните и сянбите са протомонголи) [18]. За последните две групи алтайската езикова принадлежност е извън съмнение. Освен това, „Тан-хуяо” и „Цзю Тан-шу” отбелязват, че музиката на булоцзите е от „кавалерийския” жанр (т.е. на конните народи). Като се имат предвид познанията върху музиката и песните на „степните народи” през Епохата Тан, [19], може да се вярва на констатацията че музиката на „булоцзи” се отличава от тази на другите „западни варвари” и е ясно доказателство за тяхното номадско минало.

Степната културна идентичност на булоцзите (Buluoji) се изяснява допълнително от ограничените езикови данни за тях с които разполагаме. А малкото оцелели думи на „китайски българи” показват че са или от алтайски, или в частност от тюркски произход. Буудберг идентифицира думите *kuli* - роб, и *keye* - крепост. Този автор отбелязва, още думата *weiya* (*jwei-nga*), означаваща някакъв вид влаголюбиво дърво [21] която може да се идентифицира със среднотюркското *uyac* - дърво, дърво или храст [22]. Друг топоним *Kutuo* (от района обитаван от булоцзите), е сравнен от Буудберг с монголски дума *kuda* [23], [24].

Можем да добавим още една част от данните свързани с описване на музиката на „трите северни варварски племена”, а именно на *сянбите, туйхуните* и *булоцзите* (Xianbei, Tuuhun, Buluoji). В Цзю Тан-шу се посочва, че в техните песни се съдържа и често споменава думата *kehan, khaghan*, също се споменава и названието *Boluohui* което е явно вариант на корена булоцзи (*buluoji*). [25] По този начин ние научаваме, че булоцзите (*Buluoji*) са наричали владетеля си *khaghan*, титла от алтайски произход. В обобщение ще кажем че булоцзите (*Buluoji*), или „китайските българи” изглежда са били група, състояща се от останките на конфедерацията Хунну (Xiongnu) които не са били абсорбирани от сянбите, при това са имали и изразен европеиден компонент, но са имали алатайски езикови и културни характеристики.

За етнонима „булоцзи” (Buluoji)

П.Буудберг (Woodberg) изброява десетина варианти на това име в китайските документи, към които можем да добавим още много други. Карл Менгес, в едно от редките си цитирания на работата на Буудберг, посочва, че китайската сричка, респ. йероглиф – *джи/цзи* отразява *R*-съдържаща сричка (което той отново позовава на устно съобщение от Woodberg) [26], вероятно представляваща архаичен алтайски колективен суфикс, който Менгес разчита като –*gir*, с който се образуват племенни и родови имена (това важи и днес са тунгусо-манджурските езици). В етнонима „Булгар” се наблюдава вариант на този суфикс.

Нека посочим по-очевидните доказателства за крайната *R*-сричка в името булоцзи (Buluoji), което на практика създава пряко съответствие между имената *Buluoji* и българския етноним *Bulgar*. Това е суфиксът –*n*, съдържащ се във вариантите Полухан, Полюхан, Булихан, Булуодзян и Булуген (Puluohan / Poliuhan, Buliuhan, Buluojian и Bulugen), представляващи най-вече лични имена. Също добре е известно, че китайското –*n* често се използва за транскрибира чужди названия, съдържащи –*r/l*. [27] Най-яркият пример е може би етнонимът сянби (Xianbei), за който се смята, че е транскрибция на **Shrbi/Sherbi/Sharbi* (ширби, жители на островърха планина) [28] Друг пример за *R*-сричка посочва Пулебланк (Pulleyblank) като транскрибира китайското название Даван (Dayuan) (или съвр. Фергана) на Тахвар [28] аргументирайки се, че нейното използване е „изчезнало” през Средновековието, заменено от „Самарканд” във „Вей-шу” и „Фергана” в енциклопедията „Тунцзян” (Tongdian). [30] Всъщност такова използване продължи да се наблюдаван и в по-късното време на династиите Юан и Мин, в имена

като Алтай и Алтън хан. Дори и днес, тя все още се използва в съвременния кантонски диалект, (различен от официалния китайски) за транскрипция за чужди названия като о-в Тимор, или Бруней.

Също така в частност на нашия случай, ние отбелязваме много завършващи на *-хан* имена, което е средновековната транскрипция на срички съдържащи звука “*gh*” (γ).

Тъй като булоцзите са живели най-вече в планинските райони, са известни също като шанху (Shanhu), „Планински варварите”, (бел.Ж.В.: или *шанжуни* от по-ранните хроники). Най-пряко доказателство за това е че в „Бей-Цзи-шу” наименованието „шанху” се използва като синоним на „булоци”, който пък използва „Чжоу-шу”. Си Сансин (Ху Sanxing), историк от Епохата Юан (1271 – 1368 г.) и коментатор на хроника „Ци-шу”, също прави това наблюдение. [31] Това заключение предполага интересни връзки на булоцзите извън Китай.

За произхода на името *Булгар / булоци* (Buluoji), отдавна са предложени различни мнения но повечето автори го свързват с тюркското *bulγa* – смесен. [32] Друга интерпретация е „смутител, бунтовник” предложена от Д.Немет.

Хрониките отбелязват че булоцзите (Buluoji) и като цяло племената „цзеху” са били постоянен „проблем за сигурността” за династията Тоба-Вей и нейните наследници, а именно Северна Чжоу и Северна Ци (също Суй и ранната Тан) тъй като те трудна са ги поставяли под контрол. Историята на тези династии са изпълнени със случаи на въстания и бунтове, на племената „цзеху” и на непрекъснати китайски опити за тяхното подчиняване. В действителност дори в началото на издигането на династията Тан, появата на името булоци (Buluoji) в източниците е почти винаги свързано с такива катаклизми. Фактът, че тези племена са били постоянен „смутител на реда”, е изразен изрично в „Чжоу-шу”. Многогодишните спречквания между *цзиху/булоци* (Zahu/Buluoji) и Тоба (включително и наследниците на Тоба-Вей: Чжоу и Ци) се оказа пренасяне на старото съперничество между *хунну* и *сянби*. [33] В тази връзка „размирници” в очите на владетелите на Северните династии, изглежда правдоподобна етимология на името *булоци* (Buluoji).

Известно е че булоцзите са част от групата „цзеху” през епохата на Северна династии. Има мнения че значението на „цзеху” означава “разни варвари”. [34] Но в нашия случай, цзеху (Zahu) очевидно е било кратко записване на китайският израз “*za zhong hu*” [35], което по всяка вероятност ще трябва да се разбира като „смесени раси”. Най-добрият пример за това е признанието на Лушан (Lushan, Ан Лушан) че по баща е тюрк, а по майка – согдиец. [36] Изразът *za zhong hu* според Пулебланк също означава „смесените варвари”. Това се подкрепя и от наблюдението, че булоцзите (Buluoji) представляват окончателната амалгамата, (крайният етап на този процес) от такива „смесени варвари” [38] и навежда автора към твърдението че китайските данни изцяло подкрепят традиционното мнение за етимологията на етнонима Булгар / Булоци (Buluoji) като „смесени”. [39] Можете да обърнете внимание че тази етимология която все още е предпочитана от множество автори, включително и в известния руски речник на древнотюркския език „Древнотюркский словарь” и „История на Централна Азия” издание на Кеймбриджкия университет . [40]

Загадката на „петела”

А сложен разказ записани в „Бей Ци-шу” е дадено своеобразно обяснение на името булоци (Buluoji). Гао Чжан, деветия син на Гао Хуан, а четвъртият владетел на Северна Ци, в детските си години е носил името Булоци (Buluoji). Около 561 година,

докато Гао Чжан е в несигурно положение на министър при по-големия си брат император Гао Ян, следната детска песничка е била разпространява в Северна Ци:

*Там живее в храма Чжонтин (Zhongxing) стара бяла птица фу
Чуето мелодично пеене се чуваше навсякъде.
И монасите биеха камбаните, след като чуеха нейната песен. [41]*

„Бей Ци-шу” посочва че този храм се е намирал до резиденцията на министъра (Гоа Чжан) а названието „фу” означава петел, а Гао Чжан е носил тогава името Булоцзи (Buluoji). По-нататък текста продължава с предсказание което предвещава че Гао Чжан „ще седне на трона”. Предсказания правени върху рими е стара традиция в Китай. Тук трябва да кажем за политическата концепция за ролята на петела. От началото на управлението на Северните династии, златният петел става символ на императорския глас, особено при обявяване на императорска амнистия, стандартен акт в чест на възкачването на новия император. [42] Всъщност е имало подобна история по време на царуването Гао Чжан, като император на Северна Ци, когато пак подобно предсказание свързано с песничка за петел в рими, предсказва че един негов племеник ще стане император. Научавайки за това Гао Чжан заповядва незабавно този племеник да се умъртви. [43]

Но търсенето на връзката между петел и детското име на Гао Чжан среща трудности. Първо в китайски „фу” означава водоплаваща птица, а не петел [44] което пречи на приравняването на названието „фу” към петел – няма как да се обясни тази странна алузия в класическата китайска литература и лингвистика [45] На второ място Бей Ци-шу посочва че липсва такова название на петела (булоцзи) в езика на сяньбите и хунну. Буудберг не обръща внимание на тази „история за петела” и названието булоцзи в Историята на Северна Ци.

Разрешението на този въпрос се съдържа в иранската дума *mrg̃ha* – птица и предвид факта че в средновековен китайски началното иранско „*m*” се предава с „*b*” при което иранската дума означаваща респ. птица и петел се е преиначила към името на Гао Чжан Булоцзи. [46] В старо- и средновековен китайски, лабиалното „*m*” се предава с „*b*”. Примери за това са *m̃xi* < **buxsux* - люцерна, *m̃heduo* - герой, (Ж.В. *kun-mo* – *kan-bay* или владетеля на усуните / *аси*, *асиани* или *исседони*) [47] *Rojie* (b’uo-tsia) къртица (*m̃alk*) и др. [50] В нашият конкретен случай *m̃wr* – птица (също петел в согдийски) преминава във китайското „*fu*” и се приравнява към *buluoji*, съгласно легендата за Гао Чжан. (Ж.В.: 鳧, съвр.форма *fú*, древнокитайски и класически старокитайски *b(h)o*, епохата Хан *b(h)wa*, епохите Вей-Тан *b(h)wo*, зн.: дива гъска.)

Съответстващо на китайското название на „годината на петела”, в согдийски е *m̃γ̃u*. [51] (бел.Ж.В.: от согдийски е чувашкото название на орела *amart*)

Идеята да се търси връзка между годината на петела и детското име на Гао Чжан е оригинална, но се знае че той е роден в „годината на коня” – 538 г. [52] По-вероятно е Булоцзи да отговаря на родовия произход на Гао Чжан. [53] Въпреки че този случай е интересен пример на тристранното взаимодействие между алтайската, иранската и китайската култура, той не дава друга етимология на етнонима „булоцзи” (название свързано с петел), както на пръв поглед изглежда. Въпреки това този въпрос е до голяма степен пренебрегван от китайската класически историография [54].

Свързани ли са булоцзите (Buluoji), с европейските българи?

Ако името булоцзи (Buluoji) е родствено на българският етноним както смята Буудберг, тогава възниква въпроса: как „китайските българи” са били свързани със своите европейски и азиатски съименици? Буудбург очевидно не мисли така. Въпреки това, ние мислим, че има няколко признака, което предполагат такава връзка:

1. Използването на животинския календарен цикъл, както е показано известния „Именик на българските владетели”. [55] Въпреки, че основните названия в животинския цикъл са доказани още през Епохата Шан (още известна като Шан-Ин: 1600-1028 г.пр.н.е) чийто изображения са открити върху гадателни кости (астрагалии), има съмнения относно истинския произход на животинския календарен цикъл. Въпреки това, в допълнение към наблюдението, трябва да кажем че някои от имената животните изглеждат като пиктограми на съответните животни. [56] Новите археологически открития показват, че животинският цикъл е бил в употреба в Китай не по-късно от Епохата на Воюващите царства (480-221 г.пр.н.е.), много по-рано от това, което се смяташе досега. [57] Допълнителна австроазиатска връзка, разкри Джери Норман [58] изследвайки древните маршрути за контактите на Китай. Той доказва че всички народи познаващи животинския цикъл: тюрки, монголи, тибетци, както и някои индо-ирански групи са в пряк контакт с китайския културен свят. Луи Базен например документира това обстоятелство в случая с тюрките. [59] Така че ще бъде много трудно да се обясни защо българите, в чиито календар присъства животинския цикъл, трябва да бъде изключение.

2. Арабският автор Ал Надим пише че българите са използвали китайското писмо, [60] което предполага, че са имали пряк контакт с китайците. (Ж.В.: Това не може да бъде аргумент, става дума за руническото алано-древнобългарско, „донско-кубанско” писмо.) Всъщност това свидетелство съответства на съобщеното в „Чжоу-шу”, че вождовете на булоцзите (Buluoji) постепенно започнали да усвояват китайското писмо, но все още езикът им е „като тази на варварите”. [61]

3. Китайски данни документират връзките на Централна Азия и согдийците, както стана дума за названието на петела в предсказанието за Гао Чжан. Като се има предвид важната роля на согдийците за разпространението на манихейството, сред централноазиатските народи и по-специално на тюрките, [62] твърдението на Ал Надим че българите, използвали „манихейско писмо” [63] може да намери обяснение. (Ж.В.: (повечето от алано-българските рунически знаци имат връзка с несторианското, респ. и с манихейското писмо.)

4. Омелян Прицак предполага че названието на българския управленчески род Дуло от списъка на българските владетели, се отъждествява с хунския род Tuge (със старо китайска произношение *d'o-klak*). [64] (Ж.В.: Не знам какви са довидите на Прицак, но в „Му Тянци чжуан” едно от древните племена носи името **Чжуяо** (Zhuoyao) 濁繇 чиято точна възстановка е “*ḏ(h)ōk-law*”, а другата форма на същото име е **Чжюю** 珠余 (Zhuuyu), чиято точна възстановка е „*tola*” (Ханска форма) „*twala*”). Водещият род на булоцзи (Buluoji) в Китай многократно е идентифициран като Лю. Този род се среща при хунну (Xiongnu) и цзеху (Zahu) Доказано е, че той произлиза от рода Tuge (Tuge). [65] За Лю се твърди че са потомци на хунски аристократи и китайски принцеси, според „Бей Ци-шу”, писана в Епохата Тан. (Ж.В. Рода Лю, йероглиф 劉, съвр.форма *liú*, в древнокитайски и класически старокитайски *rhu*, Хан *rhəw*, Вей-Тан *lhiw*, зн.: сека, убивам, секира. Така че древното *rhu*, *rhəw*, може да е заемка от

иранското древнохотаносакското **rauка/*rauкya*, хотаноскаска *rre, rūkyā, rūka* – цар, т.е. „царски, управляващ род“.)

През 751 г., войските на Империята Тан и на обединените средноазиатски владетели са разгромени от арабите в решаващата битка на р.Талас. [66] В резултат на това много китайци попадат като военнопленници в Арабския халифат. Според Джоузеф Недхъм (Needham), това събитие много е ускорило разпространението и предаването на китайските технологии и изобретения, по-специално за производство на хартия към останалата част на света. [67]

Един такъв затворник Ду Хуан в крайна сметка се връща обратно към Китай по море и съобщава че китайски занаятчии, работели в арабският град, столицата *Aqula* (Куфа / Kufa). [68] В отчасти запазените записки на Ду Хуан се казва: В страните през които минах по суша [от Централна Азия до столицата на Абасидския халифат], имаше само един вид планински варвари (шанху), но няколко различни религии. [69] След години на живот в Централна и Западна Азия, Ду Хуан без съмнение е много добре запознат с културите и езиците на този регион. [70] Ето защо изборът му на име шанху (Shanhu) вместо стандартното танско название на ираноезичните народи „ху“. е интригуващ . По наше мнение текстът на Ду Хуан има расова и езикова основа, и много вероятно отразява ако не булоцзите (Vuluoji) (българите сами по себе си), то тюркизираните иранци и последващата тюркизация в региона [71].

От друга страна, ние имаме и по-ранни записки на китайци, пътували на запад през земите на булоцзите (Vuluoji) в териториите на Жужанския каганат (Ruanquan) [72] които показват че булоцзите са контактували и с народи извън Китай.

Тези въпроси се нуждаят от допълнително проучване. Що се отнася до миграции на далечни разстояния на номадски народи от Централна Азия примерите с туйхуните и по-късните калмики на р. Волга са две добре познати примери, както и много други [73].

[1] Старите и средни китайски произношения се основават предимно на възстановките на Бернхард Карлгрен „Grammata Serica Recensa“, Стокхолм: Музей на Древния Далечен Изток , Бюлетин № 29, 1957, Гьотеборг, 1964.

[2] Питър Буудберг, „Две бележки за историята на Китайската граница - II. Българи в Монголия, „HJAS“, 1 (1936) 291-307.

[3] За хипотезата на този автор, Карл Менгес изглежда е единственият учен, който цитира работата на Буудберг в две есета: „Етимологични бележки за някои Печенежки имена“, Бизантион 17 (1944-45) 256-280, и „Алтайски елементи в Протобългарските надписи“, Бизантион 21, (1951) 85-118.

[4] Пекин 1971 издание, стр. 897-99.

[5] Ду Ю, „Тунцзян“ (Tongdian), Шанхай 1935, 197,1067; Юе Ши, „Тайпин Хуаню чжи“, Тайпе 1963 г., стр.294, 646-47; Чжен Цяо „Тунчжи“ (Tongzhi), Шанхай, 1935, стр. 200, 3208-09; Ма Дуанлин „Венсян Тункао“ (Ma Duanlin, Wenxian tongkao), Шанхай 1936, стр. 342, 2686.

[6] „Хсюнну шилиао хуибян“ (Xiongnu shiliao huibian), Пекин 1985 г.

[7] Чжоу Илян, „Бейчао де минзи уенти ю минзи чженче ин Вей-Цзин, Нан-Бей Чао ши лунцзи“ (Zhou Yiliang, Beichao de minzu wenti yu minzu zhengce, in Wei-Jin Nanbeichao shi lunji), Пекин 1963, стр.116-176. Тан Чанжу. „Вей-Цзин Заху као ин Вен-Цзин Нан-Бей Чао ши лунцун“ (Tang Changru, Wei-Jin za-hu kao, in Wei-Jin Nanbeichao shi luncong), Пекин 1962, 382-450.

[8] „Чжоу шу“ посочва друга теория, а именно, че Булоцзите (Vuluoji) произлизат от племената Жуни и Ди от епохата „Пролети и Есени“ но тя може да бъде

пренебрегната. (Ж.В.: Точно обратното, това е истинската теория!) Вижте Чжоу Илян, п.съч., стр. 151. Тя е популярна сред китайските историци, които се стремят да проследят през времето, Северна номади обратно към древната „варвари” отразени в първите китайски извори. Пулейбланк (Pulleyblank) казва в „Китайците и техните съседи в праисторическите и началото на историческите времена”, и Дейвид Н. Кечтли в „Произход на китайската цивилизация”, Бъркли, 1983, стр. 411-66, такива твърдения обикновено са малко обосновани. Виж също Ярослав Прусек „Китайските царства и „Северните варвари”, в периода 1400-300 г. пр. Хр”, Дордрехт 1971, стр. 222-23.

[9] Тан Чанжу п.съч., стр. 443.

[10] Яо Веиюан, „Бей-чао хусин као” (Yao Weiyuan, Beichao huxing kao Weiyuan Beichao huxing Kao), Пекин 1958, стр. 277 и 288.

[11] Ле Баияо, „Бей Ци-шу” (История на Северна Ци) (Li Baiyao, Bei Qi-shu), Пекин 1972 г., стр. 27, 378.

[12] Тан Чанжу, п.съч., стр.444.

[13] Въпреки това, „Цзю Тан-шу”, Пекин 1975, Гл.29.1072, съобщава за Туйхуните че са „Мужун бейчжун” (Tujuhun - Murong biezhong).

[14] „Тайпин Хуню чжи” Кн.35, 292.

[15] Чжоу Илян, п.съч, стр. 151-53, стигна до извода че Булоцзи / Buluoji са първоначално народ от Средна Азия, от Западните райони. Тан Чанжу посочва, че твърдението на Чжоу Илян не може да бъде подкрепено от географското положение на Булоцзи / Buluoji и множество стари имена на кланове на Хсюнну.

[16] Хората Цзе се казва, че е „с висок нос и тежки (т.е. гъсти) бради”. Вижте Сима Гуан, „Зичжи Тунцзян” (Zizhi tongjian), Пекин 1956, 98.3100. За наличието у Цзе на „средноазиатски” черти, вижте Тан Цисян, „Цзе Као”, в неговата Чжаншуи чжи” (Tan Qixiang, Jie kao, in his Changshui ji), Пекин 1987 г., стр.224-33.

[17] За Хсюнну, вижте Никола Ди Козмо (Nicola Di Cosmo), „Древните номазди от Вътрешна Азия и тяхната икономическа основа и значение в китайската история”, „JAS” 54 (1994), 1092-1126. За хунското селското стопанство, вижте О.Менхен-Хелфен, Светът на хуните, Бъркли 1973, стр. 174-78.

[18] „Тан хуяо” (Tang huiyao), Тайпе.1963, 33,621; „Цзю Тан-шу”, 29.1027; „Син Тан-шу”, Пекин 1975 г., 22.478-79. След завършването на това есе, авторът разкрива интересни археологически находки, по отношение на Булоцзите. В гробница от епохата Тан, надпис, датиран в 705 г., казва следното: „стара поговорка имат булоцзите – „Овцете трябва да се поят редовно и конете трябва да се чувстват добре”(букв. поят овцете и бързо отстраняват опасност (ако възникне) за конете). (Чжоу Шаолин (Zhou Shaoliang) и др. Компиляцият „Тандай мужжу хуибянь” (Tangdai muzhi huibian), Шанхай 1992, стр. 1044.) Между другото, тази стара поговорка потвърждава идеята, че булоцзите /Buluoji имат номадско минало.

[19] Сян Да, „Тандаи Чанъян ю сию венмин” (Xiang Da, Tangdai Chang'an yu Xiyu wenming), Пекин 1957.

[20] Буудбург, п.съч. стр. 297.

[21] „Тайпин Хуню чжи”, 35,293.

[22] Махмуд ал-Кашгари, „Сборник на тюркските диалекти” (на турски то Сивелери Лулгати), редактирано и преведено на английски от Робърт Данкоф и Джеймс Кели, Кеймбридж, Масачузетс, 1982-1985, стр. 111, 225.

[23] Питър Буутберг, „Ранни топоними в монголски”, „HJAS”, 19 (1956) стр. 407-08.

[24] Моля, обърнете внимание, че Пелейбланк (Pulleyblank) повдигна съмнения относно твърдението, че водещите елементи на Хсюнну (Xiongnu) са алтайскоезични (Ж.В.: и грешни!) Вижте по-долу.

- [25] „Цзю Тан шу”, Гл 29.1072.
- [26] Карл Менгес, 1951п.съч, стр. 87 № 3.
- [27] Едуин Пулейбланк, „Консонантна система на Стария китайски език”: Част II, „Азия Майор”, НЧ. 9 (1963) 206-265, по-специално стр. 228-229.
- [28] Виж за пример Питър Голден „Въведение в историята на тюркските народи”: Етногенезис и държавни формации в Евразия и Близкия Изток, през Средновековието и Новото време. Висбаден 1992, стр. 69.
- [29] Едуин Пулейбланк, „Китайски и индо-европейски”, JRAS, 1966, стр.9-39.
- [30] Вж Фен Чженцзин, „Сию Димин” (Xiyu diming), 2-ро изд Пекин 1980. Човек може да види и в епохата Тан, как се е предавал в китайски топонима Gandhari /* Sakala, според Джон Брау, „Будистки китайски етимологични бележки”, BSOAS 38, (1975) 581-585.
- [31] „Зичжи Тонцзян” (Zizhi Tongjian), 150, 4709. Това че „Vuluoji” са известни също като „Shanhu” е отбелязано от всеки автор, който е цитираи тук: Буудберг, Чжоу Илян е Тан Чанжу, както и съвр.енциклопедия „Чихай” (Cihai), Пекин 1980 г., стр. 1755.
- [32] Виж например, Пол Пелио, „Бележки за историята на Златната Орда”, Париж 1949, стр. 224-230; ОтоМенхен-Хелфен, „Светът на хуните”, Бъркли, 1973, стр. 384; Ю.Б.Рудничкий Етимологичен речник на украинския език, 1962 г., Уинипег 1.164-65 и Гюла Немет, „Смисъла на етнонима Булгар”, в изд. на А. Рон-Таш, „Проучвания по чувашка етимология” I, Сегед 1982 г., стр. 7. 13.
- [33] Фан Суанрен и др, „Цзин-шу”, Пекин 1974, 63.1707, например, има показателен пример показващ традиционната вражда между Туге (Tuge) и „Сянби” (Xianbei).
- [34] Чен Шоу, „Сангуо-чжи” (История на троецарствието), Пекин 1959 г., 16,512. На стр. 513, това е променено на „zhuhu” или „разни варвари”.
- [35] Например, Фан Е, „Хоу Хан-шу”, Пекин 1965, 76.2463, съобщава за конните отряди на „Сюту” (Xiutu) или „zazhong huqi. Xiutu”, също известен като Туге (Tuge) по-късно е идентифицирана като една от групите на Заху / Zahu.
- [36] „Цзю Тан-шу”, 104,3213, и „Зичжи Тонцзян” (Zizhi tongjian), 216,6916.
- [37] „Тан шу”, 150А. 5367; Пулейбланк, „За обстановката по време на бунта на Ан Лушан”, Лондон 1955, стр. 104. Въпреки това, Пол Пелио в „Бележки за Туюхуните в Супи Тунпао” 20 (1921) 323-331, преведени в Шен Ю, и „Сун-шу” 96.2370, се казва „това са смесени племена от север и запад”.
- [38] Тан Чанжу, п.съч. стр. 444.
- [39] Може допълнително да се види, че много от новите „ревизионистки” етимологии за името „Vulgar” за да се избегнат негативните обяснение на понятието за „смесена раса”, изглежда, са били частично мотивирани от чувството на „политическата коректност”. Но, както Буудберг посочва, това чувство отсъства сред древните степни хора. (Ж.В.: Доводите на С.Чен са неверни!)
- [40] За обяснението в „Древнетюркский словарь”, вижте Немет, който го цитира в своята статия. За други, вижте Денис Синор (ed.), „Кембриджка История на Древна Вътрешна Азия”, Кембридж 1990, стр. 258.
- [41] „Бей Ци-шу” Гл.14,183.
- [42] „Син Тан-шу”, Гл 48.1269.
- [43] Бей Ци-шу”, Гл.11,146. Виж също Фен Ян, „Фенши венцзян чжи”, 4.26-27 в „Цзин-Тан чжцзи лючжон”, Тайпе 1963.
- [44] „Ши дзин”, Ода 258.
- [45] Чи Юан, Пекин 1988 г., стр.. 1917 г., в действителност, може само да се цитират Гао Чжан история, за да обоснове тази алюзия.

[46] За древните клетви, вижте Харолд Бейли, „Речник на Хотаносакския език”, изд. на Кембриджкия У-т, 1979 г., стр. 336, и Иля Гершевич, „Грамматика на манихейски согдийски”, Оксфорд 1954 г., стр. 8.

[47] Лин Чжентан и др. „Ханю вайлаци цидан”, Шанхай 1984, стр. 249, 246.

[48] Фен Чженцзюн, п.сърч., стр. 64.

[49] ПитърБуудберг, „Ранни монголски топоними”, HJAS 19 (1956) 407-08.

[50] Анемари фон Габен”, „Древнотюркска граматика”, 3. „Auflage”, Висбаден 1974 г., стр. 107 и 326.

[51] Харолд У. Бейли, „Хватаника” (Hvatanica), BSOS 8 (1935-37) стр.923-34.

[52] Както Буудберг, така и Гао Ян посочват че има често срещани грешки в датировките, в историята на Северна династия, II, HJAS 3 (1938) стр.225-235,

[53] Родът Гао води потеклото си от Хан. Но семейството е многократно посочвано от съвременниците си, като Сянби (Xianbei). Виж Яо Вейюан, п.сърч. стр. 135-37. Тан Цисян предложи възможността, Гао да е от корейски произход. Виж Мяо Ю, „Души Цунгао” (Dushi cungao), Пекин 1963, стр. 93-94.

[54] Дворовете на Северна Ци и Северна Чжоу, са били под някаква форма на зороастрийско влияние. Вижте Чен Юан „Хуосянцзяо жу Чжангуо као ин Чен Юан сюешу лунвенцизи”, Пекин 1980, 1: стр.303-328. Моля, обърнете внимание, че силният регент в Северна Чжоу Ювен Ху има титлата „сабао” (Sabao) (Чжоу-шу, 11.165) и вероятно е от зороастрийски произход, (Ж.В.: по-точно согдийски, в согдийски „сартапао” е водач на керван, едър търговец). За пристрастия в класическата историография по отношение на етническия произход на управляващите династии в Китай, вижте есето на този автор за етническата идентичност на династията Тан, JRAS Series 3,6,3 (196) 379-405.

[55] Виж Омелян Прицак „Именикът на Българските владетели и произхода на прабългарите” (Die Bulgarische Fursten-liste und die Sprache der Protobulgaren), Висбаден 1955.

[56] Чжай Хао, „Тонсу Бян”, Тайпе 1963, стр.38, 22.

[57] Виж, например, „Yu Naoliang Qinjian Ri shu.jishi jiyue zhu wenti in Yunmeng Qinjian yanjiu”, Пекин 1981, стр.315-357.

[58] Джени Норман, „Бележки на произход на китайския дванадесет циклов календар” вГ. Търгуд и др., „Състоянието на лингвистика на китайско-тибетската общност”, Канбера 1985:85-89.

[59] Луи Базен, „Човекът и концепцията за История в тюрската Централна Азия”, Диоген, 42 (1962) 81-97, инапоследък „Хронологичната система в Древнотюркския Свят” (Les Systèmes chronologiques Dans Le Monde turc ancien), Париж, 1991.

[60] Баяр Доде (Bayard Dodge), изд. и превод на „Фихрист” на ал-Надим: „1 / 10-ти век - изследване на мюсюлманската култура”, Ню Йорк 1970, 1: стр.37

[61] „Чжоу шу” Гл. 49,стр.897.

[62] Самуел Н.К. Лю, „Манихейството в късната Римска империя и средновековен Китай” 2-ро изд. Тюлинген/ Tubingen 1992.

[63] Баяр Доде, п.сърч. 01:37.

[64] Прицак, п.сърч. стр.64. Това предложение може да изисква определено обяснение: китайските данни показват оригинално име „Сютуге” (Xiutuge) или **cio(g)-d'oklak* за името Tuge, и човек може да се наложи -*c/-g* промяна на първоначалното „г”. Но „Xiutuge” може да бъде кратък запис на „Сючжу Туге” (Xiuzhu Tuge). Виж „Хоу Хан шу” Кн. 90, стр.29, 83 и Кн.90.2990.

[65] Яо Вейюан. „Дугу чжи Туге као”, в Лин Ган, изд. „Хсюнну-ши лунвен сюанцизи”, Пекин 1983,стр. 69-74.

[66] За най-подробен преглед на тази битка и нейните последици, вижте „*Vai Shouyi Cong Daluosi zhanyi shuodao Yisilan zhi zuizao de Huawen jilu*, in his *Zhongguo Yisilan shi cunghao*”, Инчжуан (Yinchuan) 1982, стр. 56-103.

[67] Джозуев Нийдъм, „Наука и цивилизацията в Китай”, Vol. 1, Лондон 1954 г., стр. 236-37.

[68] Пол Пелие, Китайски майстори в столицата Абасидите 751-762, TP 26 (1928) стр.110-12.

[69] „Тонцзян” 193,1041.

[70] Например, според коментара на Ду, Иран е завладяна от арабите в продължение на повече от сто години. Виж „Тонцзян” 193.1042. В допълнение, информацията за трите основни религии в региона изглежда доста точна. Две от религиите, а именно Дацин и Даши може да бъде лесно идентифицирани като (Несторианското) християнството и Исляма съответно. Третата а именно „Сунсун” Хунхун (Средновековен Китайски: zim-zim), изисква известна ерудиция. „Цихай”, Шанхай 1989, стр. 2788, предполага, че е вероятно да се позове на зороастризма, твърдейки, че, без да предоставя на своите източници, че арабите са зороастрийците „Zemzem”. Този автор е наистина е установил, че известния арабски автор Абу-л Хасан Ал-Масуди съобщава, не толкова за Зороастризма, а за свещената книга „Авеста” (Bestah), е „zemzemeh”. Виж Мурудж Ал Дхахаб ва Мадин ал Джавар (Златни Полета), редактирана с френски превод от де Мейнар и П. де Кортел, Париж 1861-77, II.123. С оглед на това доказателство, Ду обвинява Сунсун (Хунхун) разлагат сексуалния морал оставя малко съмнение, че той наистина говори за зороастризма, който бил известен със практикуването на „хваетвадatha”, „родствен брак”. Виж например Мери Бойс, „История на Зороастризма”, Том. II, Лайден / Leiden 1982 г., стр. 75. В действителност, предислямската иранската традиция за родствените бракове са били наблюдавани от Херодот (3.31), включително и от китайски историци. „Чжоу-шу” 50,920 посочва че подобен на персите „най-неморален” брак, се среща като обичай сред „варварите”, като се има предвид, че „Суй-шу”, Пекин, 1973, 83.1856 съобщава изрично, че „персите се женили за собствените си сестри”.

[71] В действителност, Ду точно регистрира на местоположението на Хазарите „тюрки”. Вижте „Тонцзян” (Tongdian) 139.1044

[72] Ли Яншоу, „Бей-ши”, Пекин 1974 г., 98.3264.

[73] Томас Д. Карол, Съобщения за Ту-ю-Хун в историята на династията Цин, Бъркли, 1953 г., и Стивън А.Халкоциц, „Монголите на Запад”, Блумингтън 1985.

[74] Ширатори се колебае между двете твърдения. Вижте К.Ширатори. „За произхода на Хсюнну”, JA 202 (1923). Работата на Г.И.Константин. „Хсюнну – тюрки или монголи, по отношение на някои етимологии, предложени от Ширатори”, Букурещ 1958, е недостъпна за този автор.

[75] Ото Менхен-Хелфен, „Хуни и Хсюнну”, *Бизантион* 17 (1944-45) 222-243. На стр. 224, Менхен-Хелфен забелязали, че в империята Хсюнну, са живели прародителите на Кетите или Енисейските Остяки, и някои от думите на Хсюнну може да са били заимствани от протокетите. Виж също Л.Лигети, „Mots de civilisation de Haute Asie en transcription chinoise”, *АОН I* (1950), 141-185.

[76] Е.Пулейбланк, „Консонантната система на Стария китайски език”: Част II, „Азия Майор” НЧ 9, (1963) стр. 206-65. От особен интерес е да се отбележи, че същата Енисейска група е свързана, с китайско-тибетското езикова семейство. Виж Сергей А. Старостин, „Праенисейская реконструкция и внешние связи Енисейских языков”, в Е.А. Алексеенко и др. изд. „Кетский сборник” III. Ленинград 1982 г., стр. 144-237, и Старостин, „Хипотеза о генетических связи сино-тибетских языков и енисейским и Северно-Кавказским языками и лингвистическая реконструкция Древнего Востока”.

Тезиси и доклади конференции, IV. Москва 1984 г., стр. 19-38. Езикът на Хсюнну е сложен въпрос. Наистина в друго есе за „China-Tokarico-Altaica”: две лингвистични бележки”, този автор е наблюдавал възможните прото-китайските езикови връзки на Хсюнну.

[77] За Хсюнну има сведения, напр. в обяснението на името на рода Тиефу „Tiefu” във „Вей-шу”, Пекин 1974, 95.2054. За Ху се отнася общото име Бей-Ди (Beidi) „Северна варвари”, вижте „Цзин Чжонсин-шу” (цитирано в Лин Ган, изд. 1988 г., 11.1046).

[78] Ван Гуовой, „Сиху као” и „Сису сукао”, в „Гуантан Цзилин”, Пекин 1959 г., 13.606-19. За есетата на Чен Чжунмян и Лу Симани, виж Лин Ган, изд., 1983. Ван и Чен се опитват да обяснят за избегнат двойното тълкуване на определението „Ху”, като твърдят, че Хсюнну до голяма степен са от кавказки или ирански произход, което не е вярно.

[79] Например, в „Цзин-шу”, гл. 56.1533-34 се казва, че Ху Бинчжоу „в действителност е бил по произход от Хсюнну”. Вижте Тан Чанжу и Лин Ган за другите добре документирани случаи.

[80] Така например, до голяма степен индо-иранските (Ж.В.: и тохарските) държави от Централна Азия, за дълго време, са под прекия контрол на Хсюнну. Някои от тях показват предпочитанията си към Хсюнну, поради натиска на Хан в региона. Вижте Денис Синор, изд. Кеймбридж, „История на Древна Вътрешна Азия”, Лондон 1987, стр. 128. Също така интересни за съобщенията за „сини очи” при Хсюнну. Виж Лин Ган, изд. „Хсюнну ши лунвен сунци”, стр. 81. Този автор смята, че ползотворан посока в изясняването на етническата принадлежност на Хсюнну, е теорията на Оуен Латимор за „прогресивната варваризация” (кратко запознаване с тази теория дава Питър Буудбърг в една лекция от 1942 г., в „Избрани творби на Питър А.Буудбърг, Бъркли, 1979, стр.1-23). Той разглежда големите икономически и социални промени в северната част на Китай през втората половина на I-то хил. пр. н.е., което довежда до едновременната поява на две империи, една аграрна и една номадска в Източна Азия. По тази линия би да изглеждало естествено да се намерят сред Хсюнну, не само алтайски и по палеоазиатски компоненти, но също така и индоевропейски и протокитайски елементи (виж бележка 73), които са били „постепенно варваризирани” и преминали към номадство, за разлика от все по-нарастващото интензивно земеделие в сърцето на Китайската равнина.

[81] В „Света на хуните”, стр. 369-74.

[82] За едно неотдавнашно проучване на някои от тези групи, вижте Питър Голден, п.съч., С. 79-83.

[83] „Суй-шу” гл. 84.1862. Това съобщ. за тюркския произход на Заху (Zahu) се поддържа или копира от „Бей-ши” (гл.57.3286) и „Тонцзян” (Гл.197,1067).

[84] „Появата на Древното согдийско писмо”, BSOAS 12, (1948) стр. 601-15.

[85] Прусек, п.съч. стр. 16

[86] Ото Менхен-Хелфен, Псевдо-хуни, САJ I (1955): 101-106. Въпреки това, Менхен смята туюхуните ката вид „хуни” но това е неоправдано. Китайските източници са показали недвусмислено, че, за разлика от „Заху” (Zahu), Туюхуните (Tuyuhun) са от несъмнен Сянбийски произход. Във всеки случай, във времето Тан, хунския характер на Хсюнну е доста по-различна.

[87] Кеймбриджка „История на Древна Вътрешна Азия”, стр. 179.

[88] Виж Менхен-Хелфен Maenchen „Света на хуните”, стр. 164, 199, 381 и стр. 43, 1-32. Имайте предвид също така идентификация на името Ирник на българския Именик на Българските владетели, с Ернах, малкия син на Атила. Вижте Стивън Рънсман,

История на Първото българско царство, Лондон, 1930, стр. 279-81. (Ж.В.: Остаряло и невярно твърдение!)

[89] „Зичжи Тонцзян” (Zizhi tongjian) 149,4674. Това по някакъв начин може да се разглежда като окончателно отмъщение на бившите групи Хсюнну на Сянбите, които ги изместват като доминиращата сила на степта,.

[90] Лю Сахе съобщава за поклонения в Индия и / или Западните райони, което може да предостави допълнителни доказателства за връзки на „Вулуoji” със Средна Азия.

[91] Чен Юан, „Чжен юн и Сян-би”, MS 1 (1935-36) стр.245-52.

Copyright © elbilge 2003-2004

компютърен превод от английски: Ж.Войников